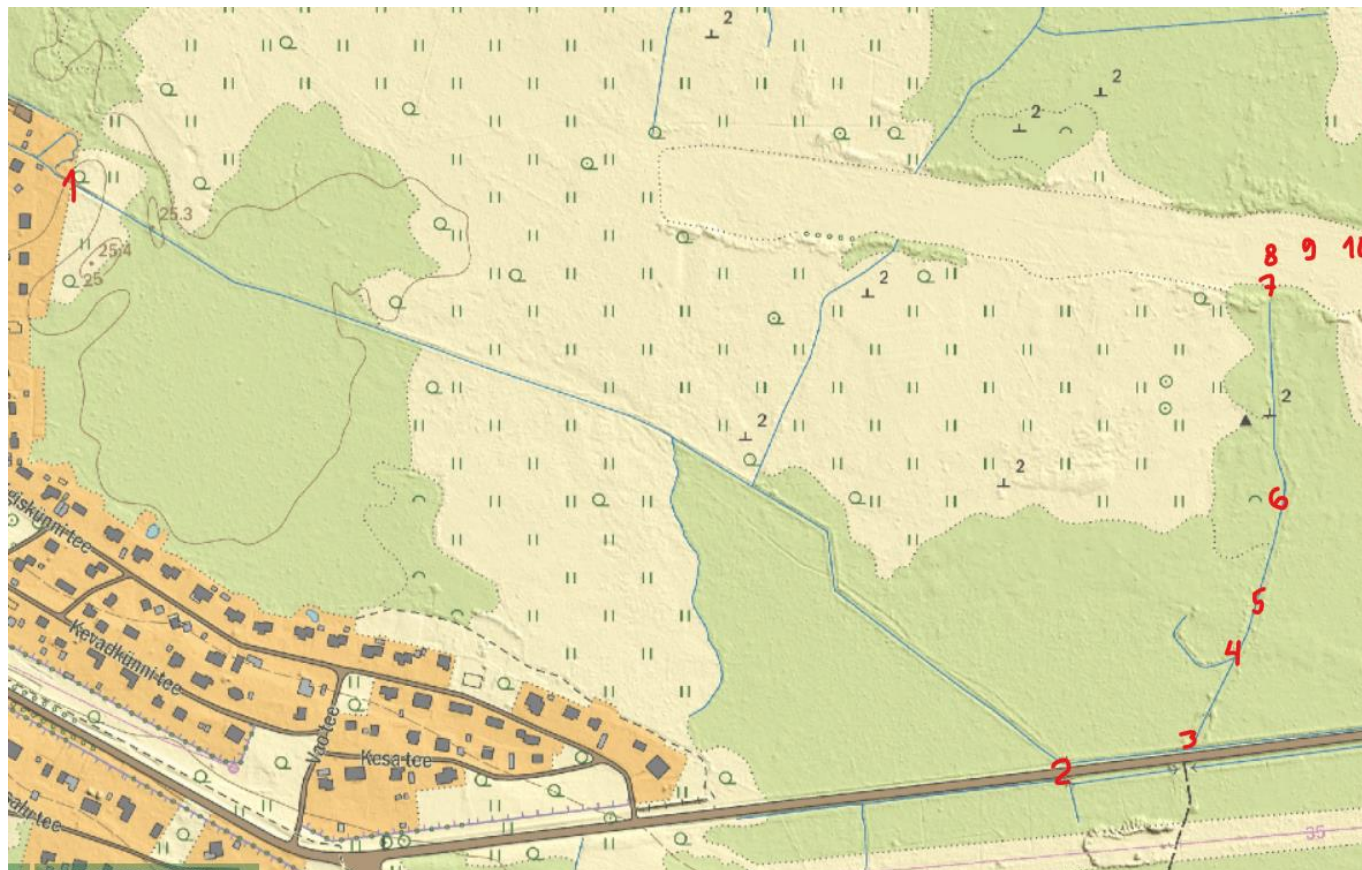

Türisalu oja (VEE1096000) ülemjooksu vaatlus

Vaatluse aeg 16.03.25. Vaatleja Marko Vainu

1. Veerohke, selgeveeline oja voolab mööda pae sisse süvistatud sāngi aianduskooperatiivi territooriumile. Sāngi lõunaküljel on paeplaatidest vall:

2. Mõlemal pool maanteed oli kõigis kraavides vesi sees. Enim vett oli mõlemal pool teed ida poolt tulevates kraavides. Vooluhulk tundus olevat suurem teest põhja pool olevas idast tulev kraavis, kuid üldiselt oli voolu kiirus väike ja vee voolamist oli raske näha kummalgi pool teed. Lääne poolt tulevate kraavidele oli kerge jää peal ja nendes näis vesi üldse seisvat. Sama oli lugu lõuna pool teed lõuna poolt tulev kraavis:

3. Vee voolamist kirdest oli näha. Seal oli metsa sees lai veeväli:

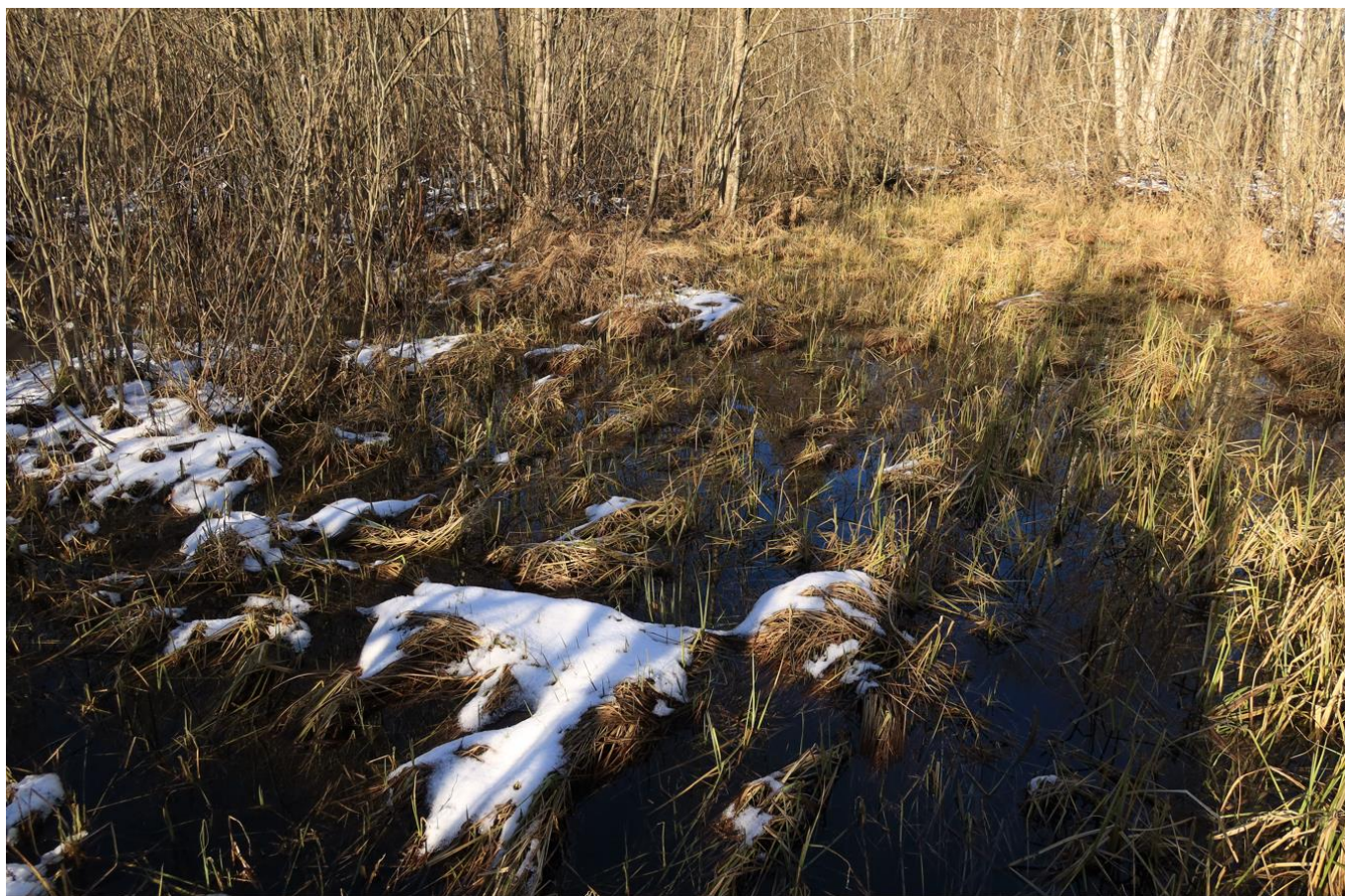
4. Nelja meetri laiune, visuaalselt seisva veega soon:

5. Siin voolas vesi selgelt. Veega täitunud sängiosa oli sama lai kui eelmises punktis, aga valdavalt tarnu täis kasvanud. Tarnade vahel oli mõnekümne cm laiune taimedeta riba, kuhu oli koondunud peamine veevool:

6. Lai veeväli tarnadega:

7. Lagendiku peal oli kaks piklikku veevälja. Lõunapoolne oli keskelt jäävaba, kuid servadest kergelt jääs. Vesi koondus lõunasse suunduvasse sängi selle veevälja keskel:

8. Rohukamaraga ala kahe pikliku ja taimestikuta veevälja vahel. Vesi voolas põhjapoolselt veeväljalt lõunapoolsele:

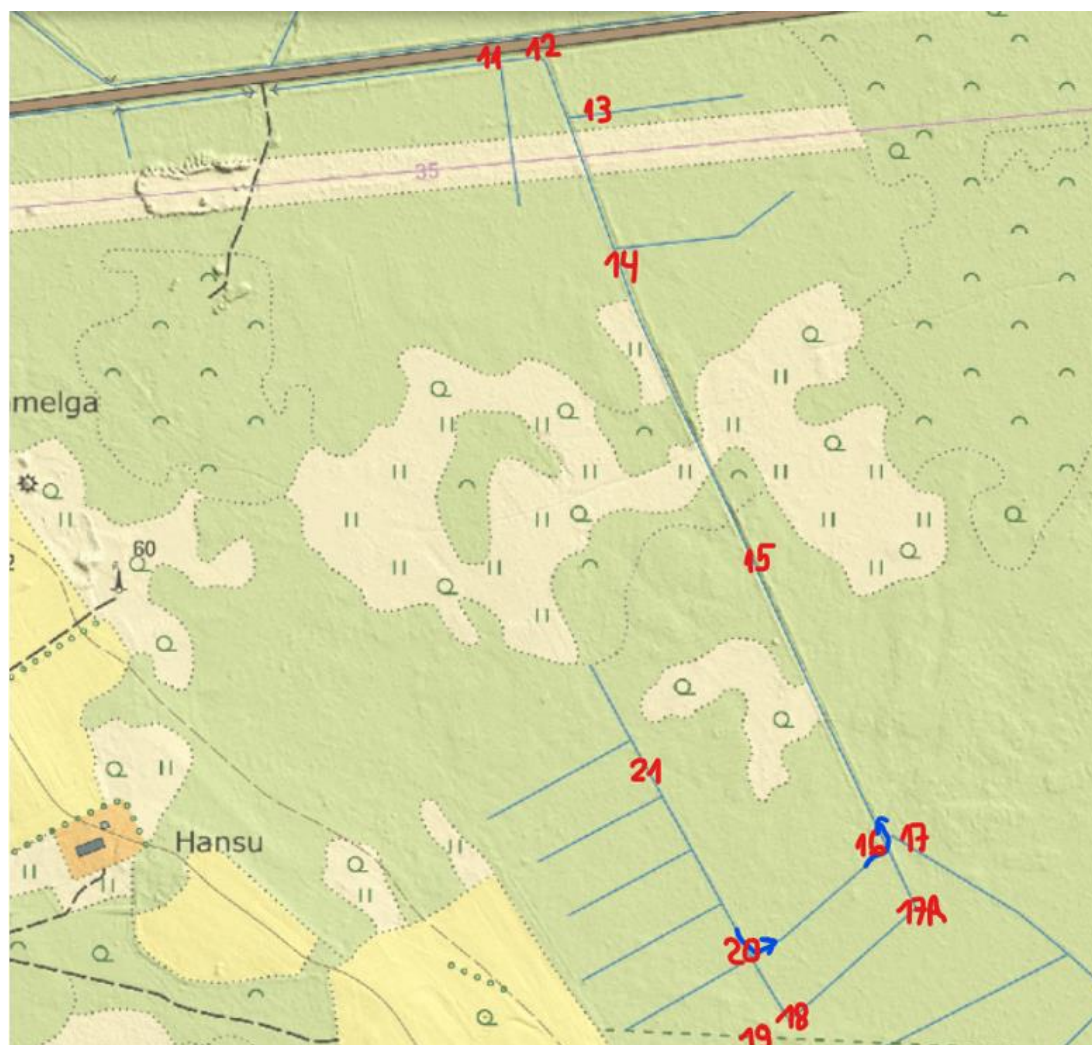

9. Kümme-kond cm selget vett lubimuda peal. SEC 398, pH 7,9, temp 7,8°C. Parameetrite järgi pole see lumesulavesi, vaid põhjavesi. Taimestikku järvi põhjas polnud, mis viitab, et vesi püsib seal alaliselt või peaaegu alaliselt. Taimestikuala ümber oli õhukese veekihiga kaetud lubikakooslusega looniit. Ida-läänesuunaliselt piklikuks on veesilma venitanud sellest läbi kulgev ATV-/traktorirada:

10. Järviku piir ida pool oli üsna konkreetne. Siit punktist ida pool olid taimede vahel vaid üksikud lombid ning maapind hakkas tõusma, mistõttu paarikümne meetri kaugusel oli päris kuiv:

11. Lõuna poolt kraavist nirises veidi vett. Teeäärses kraavis voolas taimede vahel ka vett, aga tunnetuslikult oli seda vähem, kui teest põhja pool:

12. Jäätumata vesi tuli lõunast võseriku vahelt. Voolu kiirus oli väike, aga vool oli siiski nähtav. Maantee kõrval idast tuleval kraavil oli kerge jääkiht peal:

13. Idast suubuva kraavi põhjas olid vaid lombid ning voolu polnud.

14. Idast tulevas kraavis oli veidi vett, aga see pigem seisis. Kagust tuleval põhikraavil oli kerge jää peal. Vee voolamist polnud näha. Nägi välja kraavilik. Tarnad kasvasid sees:

15. Pigem seisva veega kraavike. Lähimõõd oli meeter ning vee sügavust 20 cm:

16. Edelast tulevast madalast kraavist nirises veidi vett ja pööras loodesse. ETAKis seda ühendust pole:

17. Nii, nagu ETAKis kaardistatud, algab kagusse suunduv kraav mõne meetri kaugusel kagu-loodesuunalisest kraavist ning neil ühendust pole:

17A. ETAKis kujutatud kraavi pöördekoht on päriselt olemas. Kraav ise oli madal ning seisva veega. Edasi lõuna pool oli lompidega lodumets:

18. ETAKis tuleks teha siin punktis kraavikatkestus. Loodesse kulgev kraav algab kergelt niiske, madala kraavina. Nurga peal kasvab kask ning kirde poole kulgeb vaid madal vagu. Selguse huvides võiks **punktide 18 ja 20 vahel kraavi ETAKist üldse kustutada:**

19. Kolm suurt rändrahn. Suurim vähemalt 2,5 m kõrgune ning sellel kasvab kuusk peal:

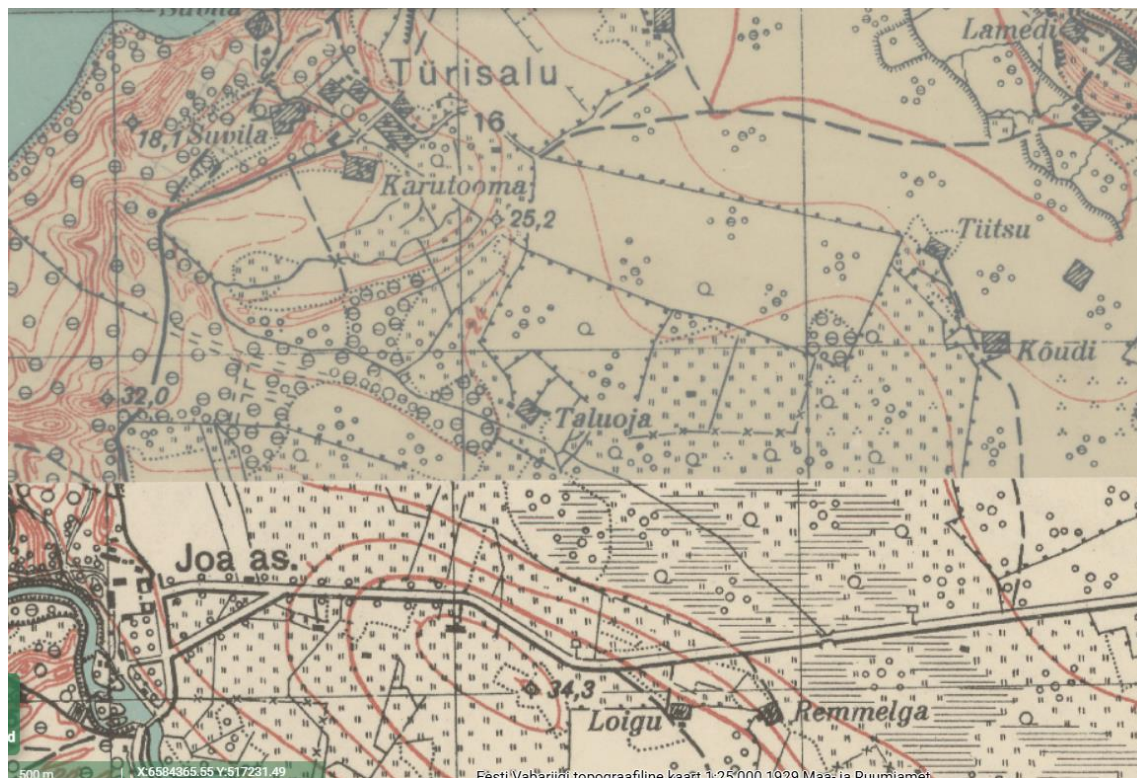

20. Vesi nirises põhjast ja pööras loodesse. Lõunasuunal oli niiske kraavijupp, aga enne kraaviristi oli selles katkestus. Edelast suubuv kraav on olemas, aga seal oli põhjas veidi seisva ilma vett.

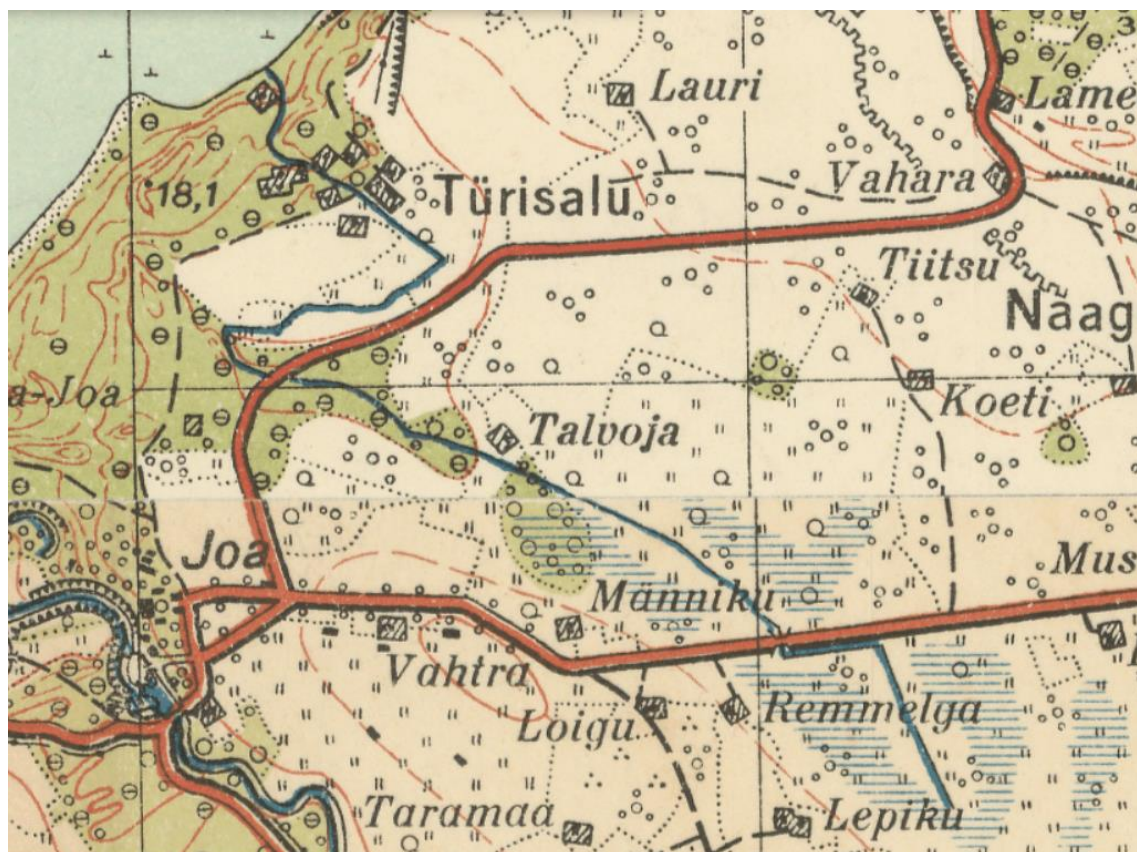
21. Siin oli ainult kuiv ja maastikus raskesti eristatav vagu.

Olukord ajaloolistel kaartidel

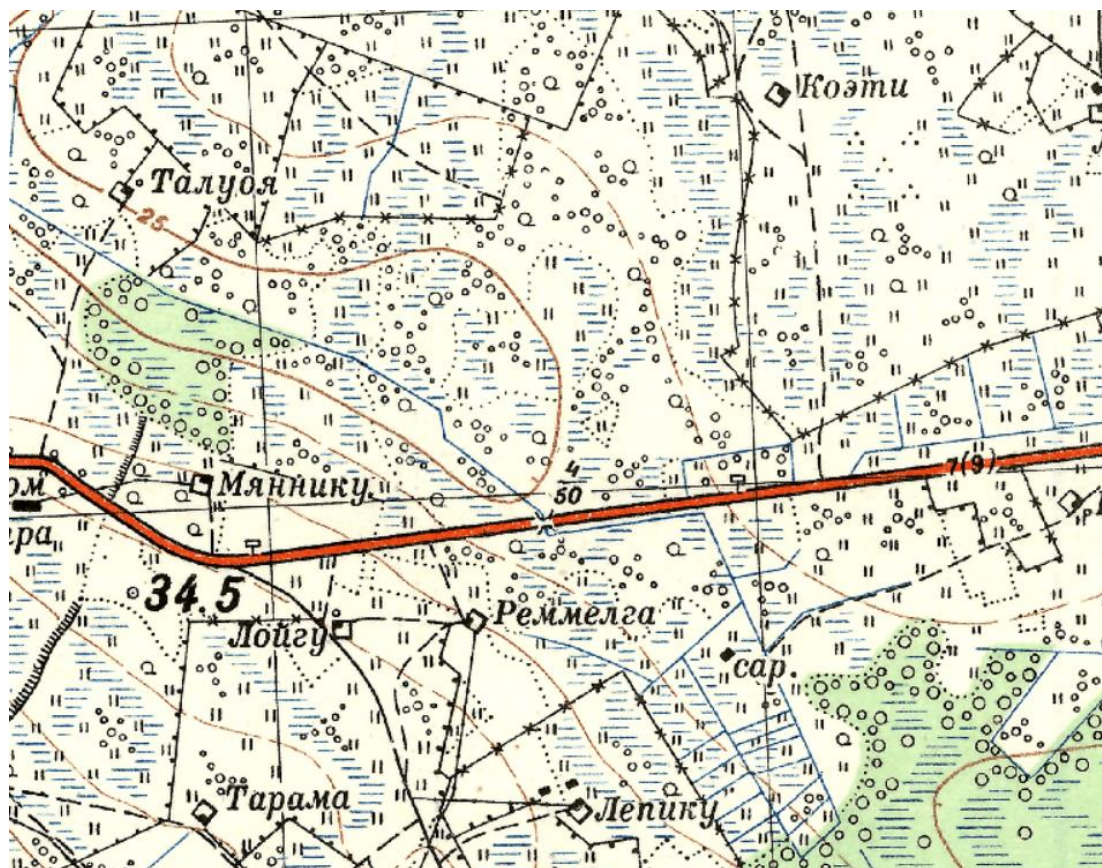
EV 1929. aasta 1:25 000 kaardil on Türisalu oja ülemjooks kujutatud sirge joonega ning see algab Vääna–Keila-Joa tee alt kulgeva truubi juurest:

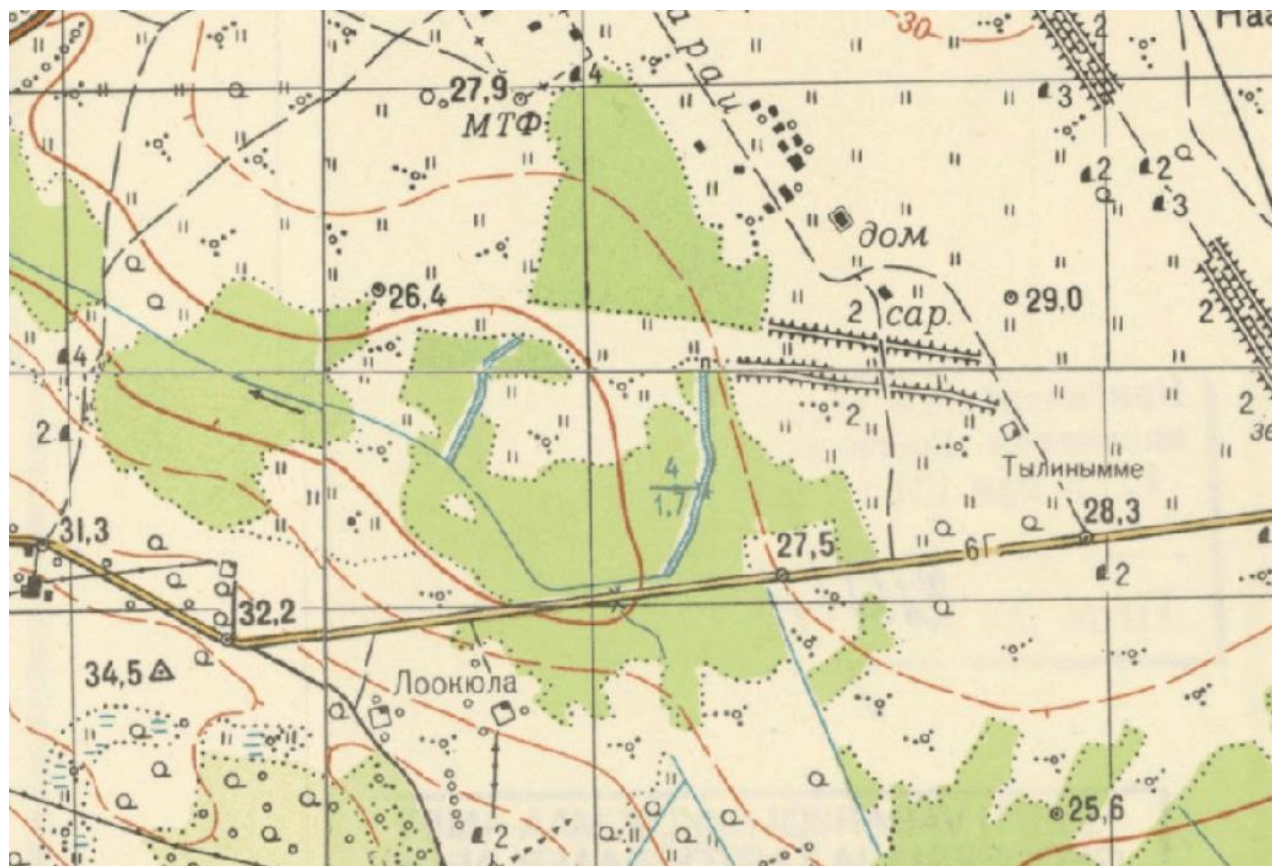
EV 1:50 000 1936. aasta kaardil on vooluveekogu algus märgitud maanteest 600 m lõuna poole, umbes vaatluspunktide 16 ja 17A vahel:

NL 1:25 000 kaardil 1947. aastast oli olukord sarnane, kuid kaardile oli kantud rohkem väiksemaid kraave:

NL 1:25 000 kaardil 1972. aastast on peal ka vaatluspunktist 7 tulev veekogu:

Seda haru pole 1952. aasta fotoplaanil kujutatud, aga heledam, puude vahel kulgev triip on sellel justkui ikkagi olemas:

1959. aasta ortofotol on seda haru selgelt näha. Eristub ka veesilm, mis polnud veel piklikuks sõidetud. Siis oli aga juba olemas Türisalu raketibaas ning kooritud pinnasega ida-läänesuunaline siht, mille kohale taheti ilmselt rajada ida pool oleva lennuraja kõrvale teist lennurada või ruleerimisrada. Ülemisel väljavõttel 1952. aasta fotoplaanist seda sihti veel näha pole.

Et punktis 9 olev allikaline järvik on olemas olnud pidevalt üle poole sajandi, kinnitab ka 1965. aasta aerofoto:

Järeldused: Vanimade kaartide põhjal, kus Türisalu oja kujutatud on, võiks järeldada, et algupärasem vooluveekogu on tulnud vaatluspunkti 16 juurest. Tänapäevase ilme ja vooluhulga alusel on seda haru keeruline ojaks nimetada. Ka kevadel, lume sulamise ajal oli seal sisuliselt seisva veega ning selgelt kraavi-ilmeline veekogu, mida Türisalu oja ülemjooksuks nimetada poleks kohane. Türisalu oja tajutavaks ülemjooksuks saaks pidada punktis 9 olevast põhjaveetoitelisest järvikust algavat voolusängi, mis kulgeb läbi vaatluspunktide 6, 5, 4 ja 3. Samas on kahtlus, et nimetatud järvik tekkis alles pärast Türisalu raketibaasi rajamist, kui kooriti ära pinnas (ilmselt) lennuraja laiendamiseks. Samuti võidi see voolusäng rajata eesmärgiga saada tekkinud järvikust lahti. Vanematel kaartidel seda kujutatud pole ning reljeefivarjutusel on mõlemal pool sängi näha madalaid valle. Vall on aga olemas ka voolusängi osal, mis on peal juba 1920. aasta kaardil vaatluspunktist 2 allavoolu:

Seega võib punktis 9 olev järvik siiski olla olemas olnud ka enne raketibaasi rajamist ning sellest on olnud ka tagashoidlik väljavool, mis vanematele kaartidele peale pole jõudnud, kuid mida raketibaasi rajamisel süvendati. Kui lugeda see algupäraseks vooluveekoguks, siis sobiks Türisalu oja lähteks vaatluspunkt 7, kus roobaste poolt rikutud järviku vesi selgesse sängi koondub. Kui aga lugeda see tühjale kohale kaevatud kraaviks, siis sobiks Türisalu oja lähteks vaatluspunktis 2 olev kahe, mitte väga erineva vooluhulgaga kraavi ühinemiskoht, mis ühtlasi kattub ka Türisalu oja lähtega EV 1929. aasta kaardil.